

אנה אמצאך

על האמונה, החיים ודרכי הקשר לא-להים

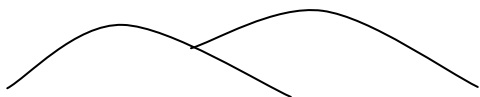
ראובן ששון
ישיבת רמת השרון

מאמר מתוך הספר "אחת שאלתי",
ניתן להשיגו במשרדי הגרעין החינוכי

”י-ה אנה אמוצאך, מקומך נעלה ונעלם
ואנה לא אמוצאך, כבודך מלא עולם...
דרשתי קרבתך, בכל ליבי קראתיך
ובצאתי לקראתך, לקראתי מצאתיך
ובפלאי גבורתך, בקודש חזיתך”
(רבי יהודה הלוי)

פרק א

האמונה, החיים והצימאון לא-להים

א. יסוד הכל – אמונה

בבואנו לבקש ולחפש אחר הדבר שהוא הלב והעיקר של חיינו, עולה וניצבת לנגד עינינו הגמרא במסכת מכות הדנה בנושא זה, וזה לשונה^א: "בא חבוקוק והעמידן על אחת". חבוקוק הנביא בא והצביע על הדבר המרכזי והחשוב ביותר שהוא הלוח השורש של כל המצוות כולן^ב. ומהו הדבר הזה? – ממשכה הגמרא: "שנאמר^ג וצדיק באמונתו יחיה". כלומר, חבוקוק הנביא אומר שהאמונה היא השורש והלב של כל חיינו, של כל מה שה' דורש מאתנו, של הכל. היא התוכן והמשמעות של כל המצוות כולן, וכפי שאומר הכתוב: "כל מצוותיך אמונה"^ד.

והנה, הבריאה כולה נבראה בשביל ישראל, כמאמר המדרש: "בראשית – בשביל ישראל שנקראו ראשית, שנאמר^ה קודש ישראל לה' ראשית תבאתה"^ו. ואם כעת ראינו שהמרכז והיסוד של ישראל הוא האמונה, נמצא שהאמונה היא התוכן והלב של כל העולם כולו. ללא אמונה אנו נטולי תוכן וערך וממילא הבריאה כולה איננה שווה כלום. הכל מקבל את ערכו רק על ידי האמונה.

בנוגע לאמונה כתב רבנו בחיי: "ומפני שהאמונה יסוד כל התורה כולה, תיקנו לנו רז"ל בתפילה ובברכות לענות אמן שהוא נגזר מלשון אמונה"^ז.

מתוך ההבנה שהאמונה היא הציר המרכזי של הכל אנו שואלים – מהי אמונה?

המושג 'אמונה בה' נתפס בדרך כלל כידיעה שכלית תאורתית שיש א-להים. הציבור מתייחס לאדם הכופר במציאות ה' כאל אדם שאיננו מאמין בא-להים. ולעומתו אדם המודה במציאות ה' נקרא מאמין בא-להים. כלומר – האמונה תלויה בתשובה לשאלה השכלית אם יש א-להים או אין א-להים.

אלא שאם נביט בתורה נראה שהבנה זו נתקלת בקושיות שאין עליהן תשובה. לדוגמא: לאחר שהקב"ה מבטיח לאברהם אבינו שיזכה לבנים אומרת התורה על אברהם: "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה"^ח. ואנו נקשה – וכי אברהם לא ידע שה' קיים?! הרי כבר כל כך הרבה פעמים נתגלה ה' אליו בנבואה!

עוד נקשה – לאחר קריעת ים סוף וטביעת המצרים בים אומרת התורה בנוגע לישראל: "וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה'..."^ט. וכי לא ראו את יד ה' בכל מכות מצרים? וכי לא ידעו שהוא קיים? והרי רגע לפני קריעת ים סוף כתוב^י "וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ויצעקו בני ישראל אל ה'": נמצא שהתורה מוכיחה לנו באופן ברור שהאמונה איננה רק ידיעה שכלית תאורתית על כך שיש א-להים.

אם כן מהי אמונה?

^א כד א.

^ב על פי המהר"ל חידושי אגדות שם.

^ג חבוקוק ב ד.

^ד תהילים קיט פו.

^ה ירמיה ב ג.

^ו בראשית רבה א א.

^ז רבנו בחיי על שמות יד לא.

^ח בראשית טו ו.

^ט שמות יד לא.

^י שם שם י.

ב. בודי אבונדה?

האמונה נגזרת מהשורש א.מ.ן, ומשמעותה – אמון, כמו הפסוק "כאשר ישא האמן את הינק"⁸⁷. האומן הוא המטפל הדואג לתינוק. התינוק עצמו חסר אונים, אין לו יכולת לתפקד ולטפל בעצמו. על כן הוא נקרא אמון, כי הוא תלוי וקשור באופן מוחלט באומן המטפל בו. כן הדברים בנוגע לאמונה בה'. אמונה בה' היא הקשר לה'. קשר המתבטא בכך שאנו כולנו אמונים ונתמכים בו יתברך. ה' הוא מקור החיים, ממנו אנו מקבלים את החיים, את הכוח, את יכולת הקיום והעמידה, את הכל. כל הבריאה כולה אמונה ונשענת על ה', כי הוא מקור הכל והוא המעניק את החיים – "ואתה מחיה את כולם"⁸⁸.

נמצאנו למדים כי **האמונה היא נקודת הקשר בינינו ובין ה'**, הקשר שבו אנו תלויים וממנו אנו מתקיימים. ובלשון הרב קוק זצ"ל: "נקודת האמונה היא יחס האדם להאין סוף ברוך הוא"⁸⁹. כלומר עצם הקשר והדבקות בה' נקרא אמונה. לא רק הידיעה השכלית שה' קיים, אלא עצם העובדה שאנו מחוברים אליו בחיבור מוחלט, זוהי האמונה.

לכן האמונה איננה תלויה בשכל או ברגש, היא איננה תלויה בתודעת האדם ובהרגשותיו בנוגע לא-להים. בין אם הוא יהיה מודע למציאות ה' ובין אם יתכחש לה, זה אינו מעלה ואינו מוריד מהעובדה שהוא אמון ומחובר לה', שהרי אחרת הוא לא היה קיים. אמנם בוודאי שהשכל והרגש הם כלים חשובים המפתחים את עניין האמונה, אך האמונה עצמה איננה מתחילה ונולדת בשכל או ברגש, היא קודמת להם. האמונה היא עצם נקודת הקשר והחיבור שלנו לריבוננו של עולם"⁹⁰.

כן כותב המהר"ל זצ"ל: "ואמר 'בא חבוקק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה', ביאור זה כי על ידי האמונה יש לאדם דבקות בו יתברך. כי אין עצם האמונה רק הדבקות בו יתברך... והאמונה היא עצם הדבקות"⁹¹. ובמקום אחר אומר המהר"ל: "מעלת האמונה... כי האמונה הוא הדבקות בו יתברך מכל וכל... כי זהו ענין האמונה"⁹².

כעת נבין את דברי התורה על אברהם אבינו – "והאמין בה"⁹³. בפרשה זו אברהם פונה לה' ואומר "הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי". וכה תגובת ה' אליו: "ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך"⁹⁴. ומהו 'ויוצא אותו החוצה'? אומרת הגמרא במסכת נדרים: "ויוצא אותו החוצה אמר לפניו – ריבוננו של עולם הסתכלתי במזל שלי ואיני ראוי להוליד בן, אמר לו – צא מאיצטגנינות שלך, אין מזל לישראל"⁹⁵. כלומר אברהם סמך ונשען על המזלות, ועל פיהם ראה כי איננו ראוי להוליד בן. אמר לו הקב"ה – אל תסמוך עליהם, אל תישען ותבטח בחוקי הטבע, אל תהיה אמון עליהם, ישראל הם מעל המזל, הם אינם תלויים כלל וכלל בחוקי הטבע, רק על מקור אחד הם נשענים, רק באחד הם מאמינים ואמונים, רק בה' א-להיהם. על כן הישען והיסמך עלי ואני מבטיח לך כי תזכה לזרע.

על דרך זו מתבאר הפסוק בקריעת ים סוף "וירא ישראל את היד הגדולה... ויאמינו בה"⁹⁶.

⁸⁷ במדבר יא יב.

⁸⁸ נחמיה ט ו.

⁸⁹ מאמרי הראיה עמ' 487.

⁹⁰ ראה נספחים, נספח א, הרחבה חשובה בעניין היחס ההרמוני שבין עצמיות האדם לשאר כוחות נפשו. דבר שנוגע רבות בסוגיית האמונה הטבעית מול השכל המעניין ובצורך החיוני בחירותה של הנשמה.

⁹¹ תפארת ישראל סוף פרק נה.

⁹² נצח ישראל פרק כט. וכן: "כי זהו ענין האמונה שדבק בו יתברך לגמרי" נתיב האמונה פ"ב.

⁹³ בראשית טו ג-ו.

⁹⁴ לב א.

ג. האמונה – עצם החיים

מתוך עניין האמונה ניגש לביאור מהות החיים.

המושג חיים מוכר לכל אדם. כל אחד מודע לכך שהוא חי, שיש בו חיים. מלבד זאת, הדבר האהוב והיקר ביותר על הבריות הם החיים. כל אחד רוצה לחיות ומשתדל לשמור על חייו מכל משמר. אך מהם החיים? מה מהותם?

אומר הכתוב: "ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום"^ט, וכן כתוב "ולדבקה בו כי הוא חייד"^ז. הווה אומר – **הקב"ה הוא החיים שלנו**. הוא המשפיע בנו את שפעת החיים. "ויפח באפיו נשמת חיים, ויהי האדם לנפש חיה"^{כא}. מא-להים חיים הננו מתברכים באור ובשפע של חיים, "באור פני מלך חיים"^{כב}. ורצוננו לומר שבאשר אמר הכתוב "כי הוא חייד" נמצאנו למדים ש**סוד החיים שבנו הוא שפע אור א-להי** המאיר בנו ומהווה אותנו. ממילא, על הדבקות בה' אומר הכתוב: "ובחרת בחיים... כי הוא חייד וארך ימיד"^{כג}, כי אור ה' הוא החיים שלנו. אין חיים אחרים ואי אפשר שיהיו.

והנה, מהות החיים שלנו, שהם שפע אור א-להי, היא בעצמה עניין האמונה. ונבאר: למדנו שהאמונה היא עצם נקודת הקשר בינינו ובינו ית', ומהו סוד הקשר הפנימי הזה? – עצם החיים הנתונים לנו ממנו. אם כן, האמונה היא מהות החיים^{כד}. וכלשון הרב קוק: "עניינה של האמונה הוא שהיא בעצמה היא **מהות החיים**, יוצדיק באמונתו יחיה"^{כה}. וכפי שהוסיף הרב צבי יהודה זצ"ל: "האמונה אינה הכשרה לחיים או סיבה לחיים, היא **עצם החיים**"^{כז}.

כותב הרב יעקב משה חרל"פ זצ"ל:

"כי אך אור הא-להות המתפשט בכל הנמצאים, הוא החיים של הנמצא, "ואתה מחייה את כולם", **וזולת זה הכל שלילה**, אפס, תוהו וריק. נמצא כי באמת אהבת החיים – היא היא אהבת ה' ונועמו, חיי החיים"^{כח}.

ד. "כי עמוך מקור חיים"^{כח}

ראינו שהחיים הם עצם הקשר שלנו לה'. ממילא, ככל שאנו אמונים ומחוברים לה' יותר, ככל שאנו מפתחים את הקשר שלנו אליו – כך אנו חיים יותר, מתמלאים יותר שפע של חיים, כמאמר הכתוב "ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום"^{כט}.

^ט דברים ד ד.

^ז דברים ל כ.

^{כא} בראשית ב ז.

^{כב} משלי טו טו.

^{כג} דברים ל ט-כ.

^{כד} כלומר, שורש ההתקשרות בינינו ובינו ית' הוא בחיים הניתנים לנו מאתו, בחיים הא-להיים האין-סופיים המושפעים בנו ממנו ית'. נקודת החיבור בינינו ובינו היא עצם השפעת החיים ממנו אלינו. ובמילים אחרות – האמונה, שהיא היא עניין הקשר והיחס בינינו ובינו ית', היא בעצמה עצם הענקת החיים, עצם החיות הא-להית המפעמת בפנימיותנו.

ויש להעיר שהנה כל המציאות העשירה והמרובה שלפנינו ממנו היא, אך ההופעות העשירות והמגוונות מתכנסות כולן לשורש פנימי אחד – עצם שפעת החיים ממנו. כל הגוונים הם הופעות וביטויים רבים, לפרטי פרטים, של הגרעין הפנימי של הכל – עצמות החיים הא-להיים הטמונים בכל. כל ההוויה כולה מתחילה מגרעין פנימי אין סופי, שורש ההוויה, יסוד כל העושר והריבוי המופיע לעינינו (ועיין מהר"ל נצח ישראל פ"ג). ורצוננו לומר, שבדברינו למעלה הננו מבקשים למקד את המבט אל הגרעין הפנימי של כל התהוות הבריאה והתגבשותה (נקודת הראשית של מציאות הנבראים). גרעין זה, עניין האמונה ומהות החיים, הוא עצם נקודת 'המעבר' משפעת אור ה' לכלל התהוות הנברא. (שהנה הלא הכל נברא ממנו ית', שורש כל הבריאה הוא שפעת אור ה'. בסדר הופעת נברא (דהיינו הבריאה), מציאות נפרדת ופרטית, הנבחנת כשלעצמה, ישנה נקודת מעבר, מכלל אורה למציאות נברא, שנוכל לציירה כביכול כמעין נקודת מפגש בין האורה הא-להית לנקודת הראשית של הבריאה. נקודת חיבור זו היא היא עניין האמונה ושורש החיים). ועיין דעת תבונות עמי' קסג-קסה, ובעמי' ערה סעי' כה (בהוצאת פרידלנדר), פ"ח פתח ט, ולהשלמת צדדים עיין אורות הקודש ב עמי' תג.

^{כה} עולת ראייה ב עמי' תעה.

^{כז} שיחות הרב צבי יהודה בראשית סדרה א סעיף 10.

^{כח} הד החיים הישראליים עמוד ג, מודפס בסוף מי מרום ח"ו.

^{כט} תהילים לו י.

נרחיב: עובדת החיים נתונה בכל, אין דבר שאין בו חיים, שהרי ללא החיים המושפעים עליו מאת ה', ממקור החיים, לא היה יכול להתקיים. החיים הא-להיים נתונים בנו כעובדה שאי אפשר להתווכח אתה, היא איננה תלויה במעשה ידינו. אלא שיש ביד האדם בחירה: האם להתכחש למציאות החיים שבתוכו, לזלזל בהם, להמעיט ולדלדל אותם, לחונקם, או להפך – להרחיב ולשכלל אותם, להעמיק ולפתח אותם, לגרום לכך שהם יופיעו בו בעצמות גדולות וברוכות.

הכל תלוי לאן פני האדם מכוונות. אם פניו פונות כלפי מעלה, אליו ית', אל מקור החיים, אשר "באור פני מלך – חיים"^ל, אזי שהוא עסוק בהרחבת כוחות חייו, בחיבור כל מעשיו, מחשבותיו ושאיפותיו אל מבוע החיים, שיהיו מלאים בשפע של חיים מאת ה', וממילא הוא כלול בדברי הכתוב – "כי מוצאי מצא חיים"^{לא}. אך אם הוא מתכחש לעובדה זו, מטה את פניו, את ליבו ושאיפותיו ממקור החיים, מהא-ל הטוב, אזי הוא במו ידיו מעדיר את חייו, נוטל מהם את כל תוכנם וטעמם, כוחם, מרצם ותסיסתם. חייו כבר אינם במקומם הטבעי, ואף אם אמנם יש בו עצם החיים, הרי חייו אינם נקראים חיים.

כי עומק החיים, משמעות החיים, טבעיות החיים וטעם החיים הם דווקא כאשר החיים במקומם הטבעי – מחוברים אל מקורם, ניזונים ממנו, נתמכים בו ומתמלאים כוח וברכה, "כי עמד מקור חיים באורך נראה אור"^{לב}. וכלשון הרמח"ל: "ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום, כי אינו נקרא חי אלא הדבק אל סיבתו"^{לג}, כלומר אל ה', שהוא סיבת כל הסיבות, והוא הנותן את הסיבה, הטעם והערך לחיים. וכן כתב ר' צדוק הכהן מלובלין וז"ל:

"ואין נקרא חי אלא הדבוק בהשם יתברך כמו שכתוב 'ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם'... וזהו נקרא חי סתם, שאין חיות אלא הנמשך מחי העולמים כמו שכתוב 'ואתה מחיה את כולם', וזולת זה אינו חיות"^{לד}.

ה. "ובחרת בחיים"^{לה}

הקב"ה אוהב אותנו מאוד מאוד, "אהבתי אתכם אמר ה'"^{לו}, באהבתו הגדולה הוא תמיד משפיע עלינו שפע של חיים וברכה. אך לטובת האדם, ה' רצה שתהיה בידו בחירה: אם ירצה – יפתח ויפתח את עצמו להתברך בשפעת חיים, ואם ירצה, יוכל גם לחסום את עצמו בפניהם.

את היסוד הזה דוד המלך מלמד את שלמה בנו לפני מותו, וכה דבריו: "ואתה שלמה בני, דע את א-להי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפה, כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו – ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד"^{לז}. כלומר, הימצאות ה' לאדם תלויה באדם, עד כמה הוא דורש ומייחל להתקשר ולהתחבר לה', וכפי שאומר הכתוב: "טוב ה' לקווי נפש תדרשנו"^{לח}, וכן אומר הנביא עמוס לעם ישראל: "כי כה אמר ה' לבית ישראל: דרשוני וחיו"^{לט}. דהיינו, אם ידרוש האדם את הא-להים, יקווה אליו, יאמין וייסמך עליו, אזי ה' ממילא ימצא לו, יהיה אתו ויפתח את חייו. זאת הסיבה לחיזוקים שמחזק יהושפט את העם קודם צאתם למלחמה ואומר להם: "האמינו בה' א-להיכם ותאמנו"^{לז}.

^{לב} דברים ד ד.

^ל משלי טז טו.

^{לג} משלי ח לה.

^{לד} תהילים לו י.

^{לה} דעת תבונות ח"ב סעיף יב.

^{לו} קונטרס דברי סופרים אות ו.

^{לז} דברים ל יט.

^{לח} מלאכי א ב.

^{לט} דברי הימים א כח ט.

^{לז} איכה ג כה.

^{לז} עמוס ה ד.

^{לז} דברי הימים ב כ כ.

דהיינו, אם תאמינו ותסמכו על ה', אזי הוא מלמעלה יענה לכם ויאמן אתכם, יהיה המשענת שלכם וייתן לכם את הכוחות להילחם. ככל שהאדם יגלה מעצמו את המוטיבציה לפתח את כוחותיו ולחברם לה', כך ה' ימצא לו בכוחות שהאדם גילה מעצמו – להרחיבם, לשכללם ולמלאם בברכה, בגבורה ובעצמה א-להית^{מא}.

ו. בזדרגות בדיים

הרמח"ל בהמשך דבריו מוסיף ואומר: "ובאמת יש לדבקות הזה מדרגות רבות". כלומר, לדבקות במקור החיים יש כל מיני מדרגות, יש מי שדבק יותר ויש שפחות, ובמילים אחרות ישנם מדרגות באמונה, בקשר לה', וממילא ישנם רמות בהופעת החיים – יש אדם חי יותר, יש שפחות ממנו, יש שחיהם אינם נקראים חיים^{מב} ויש אשר בחייהם קרואים מתים^{מג}. אמנם גרעין החיים נמצא בכל, אך יש דרגות עד כמה גרעין זה בה לידי ביטוי בכל רבדי החיים.

למעשה, דברים אלו מכוונים אותנו להבין שעניין החיים אינו רק המצב שבו האדם נושם וגופו מתפקד. **החיים אינם עובדה ביולוגית בלבד**. כי אם כן הדבר, מה פשר הכתוב "ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום"? הרי גם הגויים חיים, וגם הבהמות והחיות! אלא שאכן, החיים הם עמוקים, רחבים ומקיפים, באשר הם נובעים ממקור החיים, וככל שהאדם מחובר יותר למקור החיים, כך חייו מתמלאים, מתעמקים, מתפתחים ופורחים. וכפי אשר אמרנו – יש רמות בהופעת החיים, וברמה נמוכה מאוד האדם כמעט ואינו נחשב חי.

את העובדה שהחיים אינם רק החיים הביולוגיים ואת עניין הרמות הללו אין קושי להבין, העולם כולו רגיל לדבר במושגים הללו. לפי מצב האדם רגילים להתבטא ולומר אם הוא 'בש', 'מת', 'גמור', או 'חי', 'תוסס', מלא חיים, חשק, גבורה, שאיפות וכוחות חיים. כשהאדם מתוסכל, עצוב ומלא דיכאון – כוחות חייו מדוכאים. דיכאון הוא מלשון דיכוי, דהיינו המעטה והחלשה. אדם זה הוא רפוי ומדולדל, ללא כוח חיים, כוח חיים המתבטא בשמחה, רעננות, חיוניות, מרץ ואושר רב.

ז. האדם בזחפש בזשמעות

נעמיק מעט בעובדה שאין חיים אלא בקרבת א-להים:

אומר המהר"ל: "כי האדם חסר וצריך אליו השלמה... וכל דבר שהוא חסר **משתוקק** אל השלמה"^{מא}. האדם חסר והוא משתוקק למשהו שישלים אותו. את דברי המהר"ל נוכל לראות ממבטנו על עצמנו ועל העולם. אילו היה האדם במצב של שלמות מוחלטת, הוא לא היה זקוק לשום דבר, שמחתו ואושרו היו קיימים אצלו כדבר טבעי ועובדתי שאיננו תלוי בשום דבר. וכפי שהיד והרגל קיימים אצלו, ללא כל קשר למצב רוחו או לקורות חייו, כן היו האושר, השמחה ומלאות-החיים נתונים וטבועים בו. כמו כן, במצב זה ודאי אין האדם חש שעמום וריקנות. אין הוא צריך לחפש תעסוקה מעניינת או דבר אחר שימלא את חייו, כי הוא 'מלא על כל גדותיו', אין לו חיסרון כלל וממילא אין לו צורך בשום דבר כדי להשלימו.

איננו צריכים להעמיק מבט על העולם כדי לראות עד כמה תחושת החיסרון והתשוקה למלאו הן הכוח המרכזי המניע את האנושות כולה. האדם חסר. הוא חש כי החיים שלו ריקים והוא מחפש למלא אותם במשהו שווה, משהו טוב, משהו

^{מא} ראה נספחים, נספח ב, הרחבה בעניין השפעת האדם על השגחת ה' עליו, המתבהר בסוגיית הביטחון בה'.

^{מב} "תנו רבנן שלושה חיהן אינם חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת" פסחים ק"ג ב. וכן: "תנו רבנן שלושה חיהן אינם חיים ואלו הן המצפה לשולחן חברו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שיסורין מושלין בגופו" ביצה לב ב.

^{מג} "והמתים אינם יודעים מאומה – אלו רשעים שבחיהן קרויין מתים" ברכות חי ב.

^{מד} מהר"ל תפארת ישראל פ"ג.

שנותן לחיים שלו טעם, צבע ורעננות. אין לתאר את התסכול ותחושת הריקנות של אדם שאיננו מוצא טעם בחייו, שאין לו סיבה לקום בבוקר.

האדם מבקש להתמלא, לחוש שיש בו ערך, שהוא שווה משהו, שאינו ריק, שצריכים אותו בעולם, שיש לו מה לעשות כאן, **שיש משמעות לחייו**. כמה נפלאה היא תחושת האושר והשמחה המציפה את האדם כאשר הוא חש כי יש לחייו ערך, שיש בו משהו, שהוא שווה, הוא יקר, אהוב, מוערך, צריכים אותו, יש סיבה לחיים שלו, יש להם טעם, משמעות וחשיבות.

בהקשר לכך יש מקום לציין כי לא לחינם אנשים רבים רודפים אחר הכבוד וההערכה. תחושת הכבוד וההערכה מתוקה, נוגעת עמוק בלב האדם, נותנת לו ממשות, משמעות, תחושה שהוא שווה, שהוא קיים, שהוא משהו. אלא, שיש כבוד אמיתי ויש כבוד מדומה. יש מילוי אמיתי ויש מילוי מדומה. יש מי שמצא באמת את משמעות חייו, את תוכן חייו, את מה שממלא אותם, וממילא הוא חש בעצמו את ערכו¹¹, את החשיבות שיש בחייו. חייו מלאים, וממילא גם מאושרים, שמחים ומלאי עונג. לעומת זאת, יש מי שחייו ריקים מתוכנם, ערכם ומשמעותם, וריקנות זו מכאבת ומתסכלת, מביאה את האדם שלא להאמין בחייו, בערך ובחשיבות שלהם, על כן הוא מבקש בהגזמה מבחוץ את האישור לכך שהוא אכן שווה משהו. במצב זה יש מי שיבקש כבוד וינסה להראות את כוחו, יש מי שיבקש תשומת לב ויש עוד דרכים ואפשרויות רבות...¹²

בתיאור זה ראינו כי האדם חסר, חייו חסרים, והוא משתוקק וצמא להתמלא, לחיות, להיות, לגלות את מה שיש בו בפנים, את המיוחדות שלו, את הטוב שבו, את הערך העמוק שבחייו¹³. האדם משתוקק למשהו שאכן יכול למלא אותו, לתת לחייו את ערכם האמיתי, את משמעותם וחשיבותם הראויה להם באמת.

כעת נשאל – מה יכול למלא את האדם ולחשוף את ערכו?

מצד האמת, אין דבר בעולם שיכול לספק את האדם ולתת מנוח ומרגוע לצימאונו זה, הצימאון להתמלא. **רק מי שבאמת מסוגל לתת את החיים הוא היחיד שיכול למלא אותם**, להצמיח את האדם, לפתח אותו, לחשוף את ערכו ושוויו, וממילא לרוות את צימאונו ואת הרגשת חסרונו המעיק והמתסכל.

ד. "לא רעב ללחם ולא צמא למים"¹⁴ מח

נרד מעט לשורש החיסרון כדי לבחון מה הדבר שיכול למלאו.

שורש החיסרון נעוץ בגדלותנו הפנימית הא-להית. הנה, נבראנו בצלם א-להים, אנו בניס למקום, "בנים אתם לה' א-להים"¹⁵, "בני א-ל חיים"¹⁶. נשמות ישראל חלק אלוה-ממעל, בפנימיותם הם שייכים למעלה למעלה. בשביל כל אחד מהם שווה לברוא עולם ומלואו. כל אחד מהם חביב, אהוב ויקר מצד ערכו הפנימי. אלא שהאדם לא נמצא בשמים, במקום שבו נשמתו הגדולה באה לידי ביטוי ברוממות מעלתה. הוא נולד בתחתיות ארץ, נכנס לעולם של חומר, של מושגים גופניים. והאדם חש באופן פנימי בניגוד זה. פנימיותו מלאה ועשירה, א-להית, מחוברת למקור הכל וממילא יש לה כל, ואילו רובד החיים החיצוני איננו משקף זאת, אדרבא, הוא מתכחש לכך, מציב את האדם במצב של חיסרון מעיק

¹¹ עיין אורות הקודש ג עמ' רמו.

¹² מכאן נלמד עד כמה חשוב לרחוש כבוד ואהבה לבריות, חסד גדול הוא זה, באשר דבר זה נוגע כל כך עמוק באדם.

¹³ ראה נספחים, נספח ג, בעניין בירור מהות האדם, המבאר את השורש הפנימי למצב המתואר למעלה.

¹⁴ עמוס ח יא.

¹⁵ דברים יד א.

¹⁶ הושע ב א.

ומתסכל. ניגוד פנימי זה מוליד באדם את העובדה "כי האדם חסר וצריך אליו השלמה... וכל דבר שהוא חסר **משתוקק** אל השלמה". אילו לא הייתה לנו פנימיות עשירה ועליונה כל כך, לא היינו חשים חיסרון במתכונת החיים הנוכחית.

את ערך החיים שבנו הננו חשים בעומק חיינו. את המרחבים האין סופיים שאליהם נשמתנו שייכת אנו קולטים עמוק עמוק בלבנו³². תחושה זו משדרת לנו כי אין דבר בעולם שיכול להיות שווה ערך למה שאנו מבקשים מבפנים. היא איננה נותנת לנו מרגוע ואיננה מאפשרת לנו להסתפק בפחות מקרבת א-להים חיים, אור א-להים נותן החיים וממלאם. אין דבר בעולם שהוא כשלעצמו יכול לספק אותה, מפני שהיא מבקשת את מי שהוא יותר מהחיים.

מתוך חסרון ההבנה מה אנו מבקשים עמוק עמוק בלבנו, מתוך 'בעיית התקשורת' בין הנשמה הפנימית ובין תודעת האדם ומושגיו, ניתנות הצעות רבות למילוי החיסרון ולרוויית הצימאון הפנימי הזה. לרוב, מתוך חסרון הכרת מושגי החיים הפנימיים, העולם מנסה לחפש את המבוקש הפנימי בתוך מרחבי המציאות הנקלטת בשכלו וחושיו. הווה אומר, **העולם מתרגם את השתוקקותו הפנימית לא-להות, כחיסרון במסגרת החיים החיצוניות**. ומכאן צומחת ההנחה הרווחת, שהאושר – ובמילים אחרות המילוי הפנימי – תלוי בהישגיות ובמצליחנות בתחומי החיים החיצוניים כעושר, שלטון, כבוד, עֶצְמָה וכד'.

את הסוד הזה, ששורש כל התשוקות והמאוויים למילוי חיצוני הוא ההשתוקקות הפנימית לא-להות, מלמד הרב זצ"ל וז"ל:

"השאיפה לקרבת א-להים ברום עוזה, רק היא הנה **היסוד המרכזי** לכל הנטיות, התשוקות והשאיפות של הנפש האנושית כולה. הן כולן נובעות ממנה ושבות אליה. כן הוא בְּפֶלֶל - בנפש האנושית הכללית, הקיבוצית, וכן בַּפֶּרֶט - בנפש הפרטית של כל אחד ואחד מאישי בני אדם"³³.

ועוד כתב שם:

"החיים עצמם, החיים כולם, מהות החיים, זהו ולא אחר, ואי אפשר להיות אחר, כי אם יסוד שאיפת קרבת א-להים".

על 'בעיית התקשורת' בין מאוויי הנשמה ובין תודעת האדם ומושגי חיינו, עמדו חז"ל במדרש על הפסוק³⁴ "וגם הנפש לא תמלא" וז"ל:

"משל למה הדבר דומה? לעירוני שנשא בת מלכים, אם יביא לה כל מה שבעולם אינן חשובין לה כלום למה שהיא בת מלך. כך הנפש אילו הבאת לה כל מעדני עולם אינם כלום לה למה שהיא מן העליונים"³⁵.

חז"ל מלמדים אותנו **שלא מסגרת החיים החיצונית חסרה לאדם, כי אם פנימיותו**³⁶, הלא היא נשמת א-להים שבקרבו, עצמיותו, דרכה³⁷ הוא מתחבר ומתקשר למי שהוא מקור חיינו ועצמותו.

כותב הרב בעניין:

³² ראה מאמר קרבת א-להים, מאמרי הראיה עמ' 32-39, ובעמ' 34 כתב שם וז"ל: "...רגש שאיפת ההשתלמות, שהיא ראויה להיות נובעת רק מההשתקפות הפנימית העמוקה אל השלמות הא-להית, הנשקפת ביסודה הפנימי של הנשמה ממקור השלמות המוחלטה והנצחית מקור אין סוף, שהדברים הולכים ובאים שוב לסיפוק שאיפת קרבת א-להים בכל גווניה, שבה היא צל נאמן של החיים המוחלטים הבלתי מותנים של הא-להות המוחלטה, 'בצלם א-להים ברא אותו'".

³³ מאמרי הראיה עמ' 33.

³⁴ קהלת ו ז.

³⁵ מדרש רבה קהלת פרשה ו פסקה ו.

³⁶ "איזהו עשיר – השמח בחלקו". הווה אומר, **העושר והאושר הם פונקציה של יחס האדם למה שיש לו**. לא שינוי במצבו החיצוני הוא גורם האושר, אלא שינוי ביחס האדם למה שיש לו. ושינוי פנימי זה לא יוכל להעשות באמיתיות ללא הבנת עושר חיינו הפנימיים, ובמילים אחרות – הקירבה הכל כך קרובה של הא-להים, קירבה הממלאת באור, חיים וכל טוב פנימי.

³⁷ עיין אורות הקודש ב עמ' תמז, וכן שמונה קבצים ח ריג המצוטט להלן.

"המחשבה שהאושר תלוי במה שהוא חוץ ליכולתו של האדם, ממה שהוא חוץ להווייתו וחוץ לרצונו, מחשבת פיגול הוא, רשעות וסכלות היא מרופדת..."¹³.

עוד כתב:

"כששוכחים את הנשמה העצמית, כשמסיחים דעה מלהסתכל בתוכיות החיים הפנימיים של עצמו (ומסתכלים רק אל החוץ), הכל נעשה מעורבב ומסופק. והתשובה הראשית, שהיא מאירה את המחשכים מיד, היא שישוב האדם אל עצמו, אל שורש נשמתו, ומיד ישוב אל הא-להים..."¹⁴.

נבקש לציין: העירוני במשל אוהב את בת המלך, הוא משתוקק לשמחה. בעייתו שאין הוא מכיר את מושגיה ועל כן הוא איננו מצליח לרוות צימאונה ולשמחה. כן במשל, העולם כולו מתאוה ומשתוקק לחיות את חייו העצמיים, האמיתיים, לרוות את צימאון תשוקתו לא-להות. אלא שהוא איננו מבין את המתחולל בתוכו, אינו מבין אל מה הוא נוהה ומה הוא מחפש. וחסרון הבנה זה מביאו לתלות את תקוותו בקסמי שווא, במילוי חיצוני שאין הנשמה יודעת ממנו כלום.

על העתיד לבוא – כשפנימיות החיים תתגלה לעיני כל, כשהמציאות כולה תבין את מבוקשה האמיתי, את צימאונה לא-להים המתגלה בקרב עם ישראל – אומר הנביא: "כה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגויים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו א-להים עמכם"¹⁵. הנביא אינו אומר – כי שמענו שכדאי להיות דבקים בא-להים או שמענו שהכי טוב זה להיות דתי וכדומה. אלא שמענו א-להים עמכם, כלומר הא-להים שאנו מחפשים כל הזמן – הוברר לנו שהוא עמכם, למדנו היכן הכתובת האמיתית למה שאנו מבקשים! לא עצם הבקשה התחדשה אצלנו, היא תמיד הייתה בלבנו, תמיד חיפשנו אותה, אלא שלא ידענו היכן היא, לא ידענו שהוא עמכם, אצלכם. המרנו את הצימאון אליו לצימאון ותשוקה לעניינים אחרים, לעבודה זרה בכל צורותיה – כסף, שלטון, אמונות טפלות וכדומה.

אנו צריכים לדעת שלחיים שלנו יש משמעות רק כאשר הם מחוברים למה שמעניק להם את ערכם האמיתי. דבר זה אומרת לנו התורה – "ולדבקה בו כי הוא חייד"¹⁶. אין דבר בעולם שיכול ליצוק תוכן ומשמעות לחיים שלנו מלבד מי שהוא מקור הכל, אין מי שיכול לתת סיבה וטעם אמיתיים לחיינו מלבד ריבוננו של עולם, אין מי שיכול להחיות ולמלא אותנו מלבד מי שממלא כל עלמין וסובב כל עלמין. כי המשמעות של החיים שלנו, העומק, הערך והסיבה שלהם הם הקשר למקור החיים. על כן אומר הרמח"ל: "ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום, כי אינו נקרא חי אלא הדבק אל סיבתו... בלא התשוקה והקשר הזה לא יהיה נקרא אלא חצי בריאה".

שום דבר לא יספק אותנו וירוה את הצימאון וההשתוקקות לחיים מלבד מי שהוא מקור חיינו, לפי שאנו מן העליונים, "בנים אתם לה' א-להיכם"¹⁷ "ובני עליון כולכם"¹⁸.

זהו פשר המרדף האין סופי אחר הכבוד, השלטון והכסף. זהו סוד התשוקה הבלתי מוגבלת לכבוש, להתקדם, להתחדש, לטעום עוד...

מדוע המרדף אין סופי? מפני שעם כל הכבוד לכל אלו, אין בכוחם לספק את מה שמתבקש מבפנים, ומשום כך כל עוד שלא יתברר איך ממלאים את הצימאון הזה, העולם לא יפסיק לרוץ את הריצה הנואשת אחר כל מה שאולי יכול לתת טעם ומלאות לחיים¹⁹.

¹³ אורות הקודש ג עמ' קה.

¹⁴ שמונה קבצים ח ריג.

¹⁵ זכריה ח כג.

¹⁶ דברים ל כ.

¹⁷ דברים יד א.

¹⁸ תהילים פב ו.

דוד המלך, רוח אפינו, משיח ה', נעים זמירות ישראל, ביטא זאת ואמר "ואני קרבת א-להים לי טוב"^{טז}, "צמאה נפשי לא-להים לא-חי"^{טז} ומשום כך "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו"^{טז}.

^{טז} דברים נפלאים על כך ראה בספרו של הרב הלל צייטלין 'על גבול שני עולמות' עמ' 42-41. ובדומה לדבריו כתב הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק וז"ל: "הזיקה לא-להים מתבטאת בשאיפה – לא בהיקש מפולפל, בעריגה – לא בחריפות ו'עקירת הריס' הגיונית. הא-להים מתגלה לאדם בעצמן של השאיפה והעריגה. מדוע לא יידע האדם מרגוע? מדוע יבקש את אשר לא ימצא לעולם? אין זה כי אם הא-להים מושך את האדם אליו. האדם עייף וייגע, איננו שבע רצון מחייו ומהישגיו בחיים, הוא נבוך ותועה בשבילי המציאות, את אשר ירצה ביותר לא ישיג. אבל הכישלון בבקשתו לא ימנענו מלהתמיד בבקשת הדבר אשר לא ישיג. 'דברי זה אינו נותן לו מנוח, מגרה עצביו, מושכו בכוח עצום. מה טיבה של בקשה זו? אין זו אלא בקשת א-להים" איש ההלכה עמ' 131.

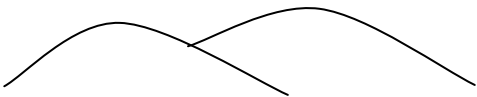
^{טז} תהילים עג כח.

^{טז} שם מב ג.

^{טז} שם כז ד.

פרק ב

הדרכים והשבילים לקרבת א-להים

ט. "כי לא יראני האדם וחי"⁶⁷

אחר שלמדנו כל זאת ודאי תתעורר בקרבנו התשוקה לדעת כיצד מתחברים אל מקור החיים שלנו? באיזו דרך דבקים בה? איך נוכל למצוא נקודת מגע אתו, אתו ממש?

בתשובה לכך נבחר לפני הכל כי את ה' עצמו אין אנו משיגים ותופסים כלל ועיקר, הוא מעל קליטת האדם ו"לית מחשבה תפיסא ביה כללי"⁶⁸.

וכפי שאומר הרמח"ל:

"וכלל מה שצריכים אנו להאמין בזה הוא, כי הוא יתברך שמו מציאותו נודע לנו ודאי... (כלומר, יודעים אנו שהוא נמצא), אך מהותו אי אפשר לנו להשיגו כלל ועיקר. ולא עוד אלא שכבר אסור לנו איסור עולם להיכנס בחקירה זאת, וכבר אמרו חכמים: "המסתכל בארבעה דברים ראוי לו שלא בא לעולם"⁶⁹, "במופלא ממך אל תדרוש וכו', אין לך עסק בנסתרות"⁷⁰.

וכלל הוא: כל מה שיכולה מחשבת בני אדם לתפוס ולצייר אינו ודאי מהותו ית', כי הוא מרומם ונשגב מכל מחשבה ורעיון, ואין בו שום אחד מן העניינים מה שיש בנבראיו, לא מן הגדולים ולא מן השפלים, כי מה שהוא השלמות הגדול יותר בנבראיו - חיסרון הוא לגביו ית', ולא נדמהו בחוקו כלל ועיקר... ועל זה מקרא מלא צווח ואומר 'אל מי תדמיוני ואשווה יאמר קדוש'^{71 72}.

את חוסר הבנתנו המוחלטת בעצם הא-להות אי אפשר כלל ועיקר לבאר במשל. כל המשלים לקוחים מעולמנו, על כן אינם קרובים אל הנמשל. אך בכל אופן, אחר שהדגשנו כי המשל רחוק מהנמשל, נאמר כי הדבר דומה לאדם המנסה להביט על שמש יוקדת. הוא כלל וכלל איננו מסוגל לכך. אין זה מפאת 'בעיה' בשמש, הכל מפאת קטנותה ומוגבלותה של עין האדם שנחשכת בהביטה אל השמש בגבורתה.

כן הוא בנמשל. השכל האנושי מוצא את עצמו שומם וחשוך, ללא התחלה אמצע וסוף, בבואו בטיפשות לנסות ולהבין מיהו ה' ומה מהותו. העין האנושית לא יכולה לראות את הכל וכך השכל האנושי איננו יכול לתפוס את הכל. ובעצם הא-להות הוא איננו תופס לא הכל, לא חלק, לא כלום ולא חלק מכלום. אך לא מפני זה נאמר כי אין יחס וקשר בין ה' לבין עולמו. ה' מחייה ומהווה אותנו, ממלא אותנו, מיטיב לנו ומטפל בנו, משמחנו ומברכנו בכל טוב, מתקן את שגיאותינו ומחזק את מעמדנו. קיים יחס חי ופעיל בין ה' יתברך לביננו, "הוא יקרא בשמי ואני אענה אותו, אמרתי עמי הוא והוא יאמר ה' א-להי"⁷³.

אם כן, היאך יוצרים את הקשר הנפלא הזה עם מי שאנו מבקשים אך אותו איננו תופסים?

י. הקשר לה' – מתוך העולם והחיים

התשובה לכך היא כי 'דיברה תורה כלשון בני אדם'. כלומר הא-להים שאל קרבתו אנו משתוקקים, כי הוא חיינו, יודע כי אין אנו מסוגלים להגיע אליו, "כי לא יראני האדם וחי"⁷⁴. על כן הוא, באהבתו אותנו, 'יורד' בשבילנו אל העולם ומתגלה אלינו בו⁷⁵ בגילויים השייכים אלינו ולעולמנו⁷⁶. כלומר, את ה' בעצמו איננו מסוגלים לקלוט, אך אנו יודעים כי הוא

⁶⁷ שמות לג כ.

⁶⁸ הקדמה לתיקוני זוהר, יז א.

⁶⁹ חגיגה יא ב.

⁷⁰ שם יג א.

⁷¹ ישעיה מ כה.

⁷² דעת תבונות סימן מו.

⁷³ זכריה יג ט.

⁷⁴ שמות לג כ.

⁷⁵ "מקום מנוחתנו הוא רק בא-להים. אבל הא-להים הלא למעלה מכל המציאות אשר יוכל להיכנס בקרבנו ממנו איזה רגש ורעיון הוא, וכל מה שהוא למעלה מכל רגש ורעיון בנו הוא לערכנו אין ואפס ובאין ואפס לא תוכל הדעת לנוח... צריך להראות את הדרך איך נכנסים אל הטרקלין – דרך

מתגלה בעולם, הוא שורה ונמצא בקרבנו. והיכן ה' מתגלה? – בתורה, בטוב, באמת, באהבה, בגבורה, בחכמה, בחמלה, ברחמנות, ביופי, בכישרון, בטעם טוב, בריח נעים, בשלל צבעים מרהיבי עין, ובכל הבריאה כולה. "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה"⁷⁷, "השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע"⁷⁸.

כמו כן, ה' מתגלה בעם ישראל, בנסים ובנפלאות שעשה ושעושה עמנו לאורך כל הדורות עד ימינו אלה ועד בכלל ממש, כפי שרואים אנו במראית עין מידי יום ביומו. כל ההיסטוריה והמאורעות הקורים אותנו הם רצף של פגישות עם ריבונו של עולם⁷⁹. **הקב"ה מדבר אלינו מתוך הקורה אותנו**. אנו פוגשים את יד ה' בכל הדרך שהוא ית' מנהל אותנו, בעליותינו ובירידותינו, בדרך הארוכה והמורכבת הצועדת אל גאולתנו⁸⁰.

את היסוד הזה למדנו מתשובת ה' למשה – לאחר שמשה שאל את ה' מה שמו, כלומר איך אפשר להכיר את מהותו⁸¹, עונה הקב"ה לשאלתו ואומר – "אהיה-אשר אהיה"⁸². את תשובת ה' למשה מבארים חז"ל במדרש וזה לשונם:

השער. השער הוא **הא-להות המתגלה בעולם**, בעולם בכל יופיו והדרו, בים וגליו, בשפירי שחק ובהדרת המאורות, בכישרונות כל שיה, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר ובהגיונות כל חושב, בהרגשת כל מרגיש ובסערת גבורה של כל גיבור. הא-להות העליונה, שאנו משתוקקים להגיע אליה, להיבלע בקרבה, להיאסף אל אורה, ואין אנו יכולים לבוא למידה זו של מילוי תשוקתנו, **יורדת היא בעצמה בשבילנו אל העולם ובתוכו**, ואנו מוצאים אותה ומתענגים באהבתה, מוצאים מרגוע ושלוש במנוחתה" אורות עמ' קיט-קכ.

והנה לעיל הבאנו את דברי הרמח"ל הכותב כי "הוא יתברך שמו מציאותו נודע לנו ודאי... אך מהותו אי אפשר לנו להשיגו כלל ועיקר". וביאור העניין הוא כדברי הרב זצ"ל שהבאנו כעת. שימציאותו ר"ל הימצאותו אלינו, ובמילים אחרות - התגלותו מתוך המציאות, מתוך כל ההווה, הרוחנית והגשמית. כי זוהי משמעות המילה 'נמצא' - ממציא את עצמו לזולתו. "כי כל לשון נמצא הוא מורה על גילוי בחידוש, שנתחדש ונתגלה ונמצא, וכן הוא מורה על גילוי לזולתו, ועיקר לשון 'נמצא' הוא מגזירת 'יצא', שיצא מהעלמותו" (הקדו"ש שער א פ"ב). ו'מהותו', היא אמיתת הבורא ב"ה לפי עצמו, שלא לפי יחסו והתגלותו אלינו. ולגבינו, "כל מה שאנו מדברים ממנו ית"ש הנה הוא רק על ידי מה שנתגלה אלינו על ידי המציאות" (שם). הוה אומר, הבורא ית' ממציא עצמו אלינו על ידי ה'מציאות', בבחינת "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה". ובלשון פנימי יותר: כל השגתנו בבורא ית' אפשרית רק בבחינת מה שהוא מתייחס אלינו, ולא במה שהוא למעלה מזה ית"ש. זהו השורש לדעת א-להים הנכונה, המכוונת את ההשגה והעבודה הרוחנית אל צד התגלותו ית' במציאות, ואיננה מנסה 'להרוס ולעלות אל ה'" במה שהוא "לעילא מן כל ברכתא ושירתא". ועיין אור לנתיבתי עמ' קיא.

⁷⁶ "ודרשו רז"ל יאנא נפשי כתבתי יהבית, השם ברוך הוא, שהוא אין סוף, צמצם את עצמו כביכול והקטין בכדי שיוכל לשכון בתוכו, שאנחנו בני גבול, וכביכול את נפשיותו נתן בתוכו, וזהו נפשי כו' יהבית. ואיתא בגמ': 'ולדבקה בו, איך אפשר לדבק? כי הוא אש אוכלה!' ותיריך 'הדבק במידותיו'. וקשה הרי כתיב 'ולדבקה בו' ולא במידותיו! ויש לומר כי הנה השם ברוך הוא אין סוף, והנה דרך הטוב להטיב, ואם בא השם להטיב לנו אי אפשר לנו לקבל רוב טובה, כי היינו בטלים ממציות מחמת שהוא אין סוף ברוך הוא, ומדרך הטוב להטיב ואם לא היה מגלה טובו לנו על ידי בריאת כל הנמצאים היה בכוחו ובעצמותו קודם שנברא העולם. וזהו אדון עולם אשר מלך בטרם כו' כי אצל השם הוא שווה מה שבכוחו ובמה שיצא מכוח אל הפועל הכל שווה אצלו, כי הוא היה הוה ויהיה, הכל שווים אצלו, הן מה שיצא מכוח אל הפועל והן מה שהיה בכוחו קודם שנברא והיה מלך על כל הנמצאים בכוחו. רק 'לעת נעשה בחפצו כל' אחר שיצא אל העשייה שברא את הכל בחפצו, 'אזי מלך שמו נקרא', שאנו קוראים אותו מלך, ויכול השם ברוך הוא להנהיג מידותיו הטובים אותנו להראות רחמנותו וחנינותו ואריכות אפיו.

והנה כדי שנוכל לקבל את מידותיו הטובים שלא נתבטל ממציות מחמת שהוא אין סוף לכן צמצם את עצמו כביכול את טובו במידה לפי ערך כוחו שנוכל לקבלו, וזהו שנקרא מידות, לשון מידה, שנמדד על ידי צמצומים והשם אין סוף מתלבש בתוך המידות **והנה בהחזיק האדם את מידות השם מה הוא רחום כו' אז הוא דבוק בהשם אין סוף ברוך הוא בעצמו** כי השם אין סוף ברוך הוא הוא שוכן בתוך המידות, לכן אמרו רז"ל הידבק במידותיו ואז הוא דבוק כביכול בו בעצמו כביכול" מאור עיניים, פרשת יתרו.

⁷⁷ ישעיה מ כו.

⁷⁸ תהילים יט ב.

⁷⁹ על היות ההיסטוריה כלי לגילוי אור ה' בעולם יוחד פרק שלם כנספח למאמר זה. מטרתו להשתדל בס"ד להעמיק את המבט על מהות ההיסטוריה ומשמעות המאורעות העולמיים, לראות דרכם את יד ה' ההולכת ומחזירה שכינה לציון. נושא זה, חשוב ועיקרי בדורנו, דור גאולה, הרצוף תמורות, זעזועים ושאלות קיומיות, המצריכים כל-כך את חיזוק האמונה וההכרה ביד ה' הנטויה עלינו, ובמהלך הא-להי שהוא השורש הפנימי של כל הקורות אותנו.

⁸⁰ למעשה, כל משמעותה של הגאולה כולה היא להגיע למצב של הפועה שלמה של ה' בקרבנו, קרבת א-להים ודבקות מלאה של ישראל עם ה', ומתוך כך נוצר קישור מלא בין שמים וארץ, בין הבריאה כולה אל מקורה.

⁸¹ כי השם הוא מכוון על מהות הדבר. ומעט מקורות לכך: "... יורה זה השם על מהות זה הדבר הנקרא בו... השמות ההם מורים על מהות הדברים הנקראים באלו השמות..." רלב"ג, בראשית ב יט. וכן: "כי כל שם מורה על המהות" מהר"ל גבורות ה' פכ"ה. "השם בכל מקום מורה על המהות" מהר"ל אור חדש דף קי א. וכן: "כי שמו שנקרא בו מורה על מהותו" נתיב התשובה פרק ח.

⁸² שמות ג יד.

"אמר ליה הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע? – לפי מעשי אני נקרא, פעמים שאני נקרא באל שדי, בצבאות, בא-להים, בה'. כשאני דן את הבריות אני נקרא א-להים, וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות, וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה'. הוי אהיה אשר אהיה – אני נקרא לפי מעשי"⁸³.

ה' אומר למשה – רצונך להכיר אותי, לדעת אותי? – לא תוכל לראות את פני, כי לא יראני האדם וחי. והיאך תוכל? – לפי מעשי, לפי מה שאני פועל ועושה בעולם, לפי איך שאני מתגלה בעולם. **אני מדבר ומתקשר אליך מתוך החיים שלך**, לפי מה שקורה אתך ולפי מה שקורה בעולם כולו וביחוד בעם ישראל.

'הטבע' בגימטרייה – א-להים"⁸⁴, הטבע כולו הוא גילוי והשתקפות של מי שאמר והיה העולם. הקב"ה מקריין לנו יופי וחסן מתוך היופי של הבריאה, של הצומח והחי בשלל צבעיהם. הקב"ה משדר לנו חמימות ונעימות מתוך השמש הקורנת והרוח המרעננת. הוא משפיע עלינו את הברכה והרוויה מתוך הגשמים והטללים. **אין אנו צריכים לחפש את ריבונו של עולם מחוץ לעולם ולחיים**, הוא מדבר אלינו מתוכם, מאותת לנו באמצעותם, כמו שכתוב "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי... ונתתי מטר ארצכם בעתו... ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת... הישמרו לכם פן יפתה לבבכם... ועצר את השמים ולא יהיה מטר..."⁸⁵.

רמה עמוקה יותר מהתגלות ה' בטבע, היא רמת התגלות ה' בתורה. כל התורה כולה היא דיבור של הקב"ה אלינו, התגלות והופעה שלו בתוכנו. התורה מלמדת אותנו איך לקשר את כל חיינו לריבונו של עולם, היא מורה לנו את הדרכים בהן הקב"ה מתגלה בעולם ומכוונת אותנו לילך לאורו. כל עניינה הוא למלא אותנו בחיים א-לחיים. על כן מי שאוהב את החיים מוכרח לאהוב את התורה⁸⁶ ומי שאוהב את התורה הרי הוא אוהב את החיים, כפי שאומרים חז"ל "כל מי שאוהב את התורה, אינו אוהב אלא חיים"⁸⁷.

כמו כן, המצוות כולן מכוונות אותנו כיצד המעשים שלנו יהיו תואמים עם הדרכים שבהן החיים הא-לחיים זורמים ומופיעים בעולם. זו משמעות הפסוק "כל מצוותיך אמונה"⁸⁸. דהיינו המצוות כולן באות לפתח את הקשר בינינו ובין מי שהוא מקור חיינו, ואשר כבר למדנו שהקשר הזה הוא האמונה.

יא. "והלכת בדרכיו"

את הסוד שהדבקות בה' היא דרך ההתגלות שלו בעולם, מלמדים חז"ל בגמרא וזה לשונם: "ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: אחרי ה' א-להיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: כי ה' א-להיך אש אוכלה הוא!"⁸⁹. כלומר, האדם איננו מסוגל 'לעלות' ולהגיע אל ה', כי לא יראני האדם וחי, ואם כן – איך נוכל ללכת אחרי ה'? איך נוכל לדבקה בו? – ממשיכה הגמרא: "אלא להלך אחר מידותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים... אף אתה הלבש ערומים, הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים. הקב"ה ניחם אבלים... אף אתה נחם אבלים. הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים".

הווה אומר, בכך שאתה תהיה כמוהו, דומה אליו, הולך בדרכיו – תזכה לדבוק בו ויקוים בך "ולדבקה בו כי הוא חייך"⁹⁰, "כי מוצאי מצא חיים"⁹¹. זהו **סוד ההתדמות**⁹². "זה אלי ואנוהו" אבא שאול אומר – נדמה לוי"⁹³ ופירש רש"י:

⁸³ שמות רבה ג ו.

⁸⁴ של"ה מסכת פסחים, דרוש לשבת הגדול סי' כו, בשם הזוהר. ועיין לקמן נספחים, 'ההיסטוריה - הכלי לגילוי הא-להות במציאות', הערה ו.

⁸⁵ דברים יא יג-יד.

⁸⁶ אא"כ הוא איננו מבין נכון מהי התורה או שאיננו נפגש בצורה עמוקה עם החיים.

⁸⁷ מדרש תהילים מזמור קיט.

⁸⁸ תהילים קיט פו.

⁸⁹ סוטה יד א.

⁹⁰ דברים ל כ.

"לשון אנוהו – אני והוא, אעשה עצמי כמותו לידבק בדרכיו". וכשהאדם דומה לה' – הוא קרוב אליו, כי הקרבה היא בין הדומים זה לזה. כפי שאומר הר"ן: "והוא שידוע כי הדברים כולם יתקרבו לדומיהם ויתרחקו מהפכם"⁹⁴, ובלשון המהר"ל: "כי ההידמות אליו במעשים... נקרא הליכה אחריו, וההליכה אחריו הוא הדיבוק בו יתברך, כי ראוי ההתדמות באין ספק להביא החיבור, כאשר תמצא דברים הדומים יש להם חיבור יחד"⁹⁵, וכן "מצינו בחוש... כי בני אדם שהם מתדמים... אוהבים זה את זה"⁹⁶, "כי הדומה מתחבר אל הדומה, כי לעולם הדומה יאהב את הדומה"⁹⁷.

יב. "זחיי עולם נטע בתוכנו"

בדברינו אלה אנו לומדים שהחיים הא-להיים, החיים שאנו מבקשים ממקור החיים, טמונים וגנוזים בתוך העולם. כלומר, בהיותנו אומרים שהקב"ה מתגלה בתורה ובטוב, באמת ובחוסד, הצבענו למעשה על העובדה שבתוך כל הערכים הללו גנוזים ונמצאים החיים הא-להיים, אור א-להים חיים. משום כך אנו מוצאים בחז"ל דברים שעקב התגלות ה' הרבה בתוכם, הם עצמם נקראו חיים, וזה לשון חכמים במדרש:

"עשרה דברים נקראו חיים: הקב"ה, שנאמר הוא א-להים חיים. תורה, שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה'. ישראל, שנאמר 'ואתה הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום'. חכמים נקראו חיים שנאמר 'תורת חכם מקור חיים'. צדיקים נקראו חיים שנאמר 'פרי צדיק עץ חיים'. גן עדן נקרא חיים שנאמר 'ועץ החיים בתוך הגן'. ארץ ישראל נקראת חיים שנאמר 'ונתתי צבי בארץ חיים'. ירושלים נקראת חיים שנאמר 'אתהלך לפני ה' בארצות החיים'. גמילות חסדים נקרא חיים שנאמר 'כי טוב חסדך מחיים'. מים נקראו חיים שנאמר 'ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים'⁹⁸.

מכאן אנו למדים שבשעה שאנו דבקים בתורה ובתלמידי חכמים, מתמסרים ובונים את ארץ ישראל, מבקשים את הטוב, אוהבים את החסד, מתנהגים ביושר וכנות, אנו מתחברים לחיים הא-להיים הנמצאים בתוך כל אלו, דבקים בריבוננו של עולם המתגלה בהם, וממילא מתמלאים בשפע של חיים ואור, ברכה, עֲצָמָה ושמחה.

כל המידות הטובות, כל דרכי התורה והמצוות, הן דרכים ומסלולים שבאמצעותם אנו מתחברים אל מקור החיים, וכאשר חיינו נפתחים ומתאחדים עם מקור החיים, הם שווים את ערכם ואז הם נקראים חיים. במצב בריא זה הננו מלאי עניין ויזמה, מלאי שאיפות ורצונות. כי כשמתחברים למקור החיים מתחברים בכך אל הרצון הא-להי האדיר אשר "חיים ברצונו"⁹⁹, רצונו יונק ומתמלא ממנו וממילא הוא מתפתח ופורח¹⁰⁰. "כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה"¹⁰¹, "באור פני מלך חיים ורצונו כעב מלקוש"¹⁰².

⁹¹ משלי ח לה.

⁹² ראה נספחים, נספח ד, התייחסות לשתי גישות בעבודה הרוחנית - התבטלות או התדמות.

⁹³ שבת קלב ב ורש"י שם.

⁹⁴ דרשות הר"ן תחילת הדרוש החמישי.

⁹⁵ מהר"ל תפארת ישראל פ"ט.

⁹⁶ מהר"ל נתיבות עולם נתיב אהבת ה' פ"א.

⁹⁷ מהר"ל דרשת שבת הגדול עמ' רא.

⁹⁸ ילקוט שמעוני תהילים קטז רמז תתעד.

⁹⁹ תהילים לו.

¹⁰⁰ זוהי נקודה עמוקה שהזכרה בקצרה. להעמקה – אורות הקודש ג עמ' לט-פב. וז"ל הרב שם בעמ' לט: "אי אפשר להבין את פליאת הרצון של האדם, בכל פאר חופשו, רק בתור ניצוץ אחד מהשלהבת הגדולה של הרצון הגדול שבכל ההוויה כולה, הופעת רצון ריבון כל העולמים ברוך הוא. בהתקדשותו של הרצון הרי הענף דומה לשורשו הגדול, יונק ממנו ומתחבר אליו ומתמלא מאורו שפעת חיו, מתמלא אותו המילוי הנצחי והשלם שלו...".

¹⁰¹ משלי ח לה.

¹⁰² משלי טז טו.

לא לחינם אנו אוהבים ומעריכים את המידות הטובות, את הערכים, החסד והאמת, האהבה והשמחה, לא לחינם אנו מתמלאים שמחה ועונג בשעה שאנו מסייעים למישהו הזקוק לנו. בכל אלו טמון וגנוז אור א-להים, א-להים חיים, בתוך כל אלו מתגלה מי שהוא הערך, הטעם והמשמעות של הכל¹⁰³.

יג. אדם שהוא משכך לשכינה

מכאן אנו למדים מדוע אנו מוקסמים ומתפעלים כל כך מאדם ששופע אהבה לכל, מאדם אכפתי, מאדם שיש בו ענווה ואיננו מחשיב עצמו יותר ממה שהוא באמת. אדם צדיק וקדוש, מלא אהבה, ענווה ומאור פנים – בעצם היותו מקושר למידות הטובות הללו **מתוך השייכות הפנימית למי שמתגלה דרכם**, הוא דומה לה' והולך בדרכיו, וממילא הוא פינה את ליבו לריבונו של עולם, הוא ית' מאיר מתוך אדם זה, חיים א-להיים מוקרנים ממנו, ריח טוב יוצא לשמו, וממילא הוא נעשה אהוב על הבריות, נערץ ומוערך. מפני שהוא חושף את הערך האמיתי של חייו, את שוויים ומשמעותם העמוקים, **את ריבונו של עולם שנמצא בתוכו**¹⁰⁴, אשר "הקב"ה שורה בתוך כל אחד ואחד מבני ישראל"¹⁰⁵.

בכגון זה אמרו חז"ל:

"שבע מידות שמשמשות לפני כיסא הכבוד אלו הן חכמה, צדק ומשפט, חסד ורחמים, אמת ושלוש, שנאמר וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתיך לי באמונה וידעת את ה"¹⁰⁶. רבי מאיר אומר מה תלמוד לומר וידעת את ה' – אלא מלמד שכל אדם שיש בו כל מידות הללו יודע דעתו של מקום"¹⁰⁷.

על כן אומרים חז"ל ש"כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה"¹⁰⁸. ועוד יותר מכך אומרים חז"ל על הפסוק 'ובו תדבק': "וכי יכול להידבק בשכינה והלא כבר נאמר 'כי ה' א-להיך אש אוכלה וגו'! אלא לומר לך כל המשיא את בתו לתלמיד חכם שקורא ושונה והעושה לו פרקמטיא ומהנהו מנכסיו זה הוא שנאמר עליו ובו תדבק"¹⁰⁹. וכן אמרו: "ובו תדבק – שתכבד תלמידי חכמים ותהנה אותם מנכסיד"¹¹⁰.

על הצדיקים נאמר בגמרא שמעשה ידיהם נחשב מעשה ידיו של הקב"ה. כלומר **הקב"ה פועל דרכם בעולם**¹¹¹ והם כמו **יד ארוכה שלו**. וזה לשון רש"י על הגמרא: "ומעשה ידיו – במעשה הצדיקים כתיב, שקרויין מעשה שלהם מעשה ידיו של הקב"ה"¹¹².

אכן, כאשר "עיקרא ושורשא דכל עלמין"¹¹³ נמצא ומופיע בלבו של תלמיד חכם הדבק בדרכי ה', ממילא תלמיד חכם זה הופך להיות 'במרכז העניינים', המילים שלו מקבלות משמעות רבה בקרב הבריות, כשהוא פותח את פיו כולם

¹⁰³ ראה נספחים, נספח ה, העמקה בעניין הנ"ל.

¹⁰⁴ ראה נספחים, נספח ו, הסתעפות מהנ"ל לסוגיית הרשמים המתקבלים בלבנו על ה' - רשמים מוטעים ודמיוניים לעומת רשמים נכונים וטהורים, ודרכים לבניית יחס נכון לטוב ה'.

¹⁰⁵ עיין נפש החיים ש"א פ"ד בהגהה.

¹⁰⁶ הושע ב כא-כב.

¹⁰⁷ אבות דרבי נתן פרק שבעה ושלושים.

¹⁰⁸ ברכות סד א.

¹⁰⁹ מדרש תנחומא מטות פרק א.

¹¹⁰ מדרש תנחומא ויקרא פרק ז.

¹¹¹ ראה נספחים, נספח ז, העמקה בעניין הנ"ל.

¹¹² רש"י כתובות ה א ד"ה 'הכי קאמר'.

¹¹³ זוהר א יא ב. ותרגומו – 'עיקר ושורש כל העולמות'.

משתתקים¹¹⁴, כאשר הוא נמצא הסובבים חשים את ההוד והאצילות המאירים ממנו, ורבים רבים מבקשים את הקשר ואת הדיבור אתו. כפי שאומר רש"י על הפסוק 'ויצא יעקב מבאר שבע'¹¹⁵, וזה לשונו: "ויצא – לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו? אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר – הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה, יצא משם – פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה".

יש מקום לצטט מתיאוריו הנפלאים של מרן הרב זצ"ל כפי שמתאר את חותנו, האדר"ת זצ"ל, המהווה דוגמא חייה לדברנו¹¹⁶:

"אחד מהחזיונות הנפלאים, שיש בידם לרומם נפש המסתכל בהם, היו בימינו חיי איש המורם מעם מורי וחונתי הגאון הצדיק, פאר עמנו מרן אליהו דוד ראבינאוויטץ תאומים זצ"ל. האיש הגדול הזה, אשר שמו הטוב, כשמן טוב, קסם של גדולה ושל תפארת היה תמיד מלוהו, ותמיד היה משפיע על חוגו רוממות נפש, קדושה ותפארת.

כל איש אשר זכה לקרבתו, נשאר זכרו כבר חרות עמו על לוח לבו, וכל מקום אשר שם היה תחנותו (כלומר חנייתו), בדרך קבע או גם בדרך עראי, נשאר שמו כחותם, אשר אב לבנים יודיע אמיתו, בר לבבו וטהרת כפיו. בגעגועים מיוחדים ובחבה יתירה פנימית היה שם ר' אליהו דוד ז"ל נישא על כל שפה ולשון, של כל מי שבא עמו במגע ומשא, קרוב או רחוק. סגולה נפלאה הייתה לנפש הגדולה הזאת, שהיו הלבבות פונות אליה גם טרם שהיו יכולות להביא חשבון למה הן עורגות.

זהו אמנם כוחו של אוצר הטוב הגדולה והגאונות האמיתית, כשהם מתחברים ביחד בנפש נדיבה, לשפוך ממשלה של אהבה של חופש, ושל כבוד על גוי ואדם יחד.

והנה כאשר בעווננו חשך השמש, ונגזג ארון הקודש, ואבן החן הזה שכלו אומר כבוד לוקח מאתנו, הנני מוצא לחובה לספר לדור, כפי אשר נוכל, את תכנית יקרת הנפש הנפלאה הזאת, את גדולת כוחותיה, רוממות חפציה, וכל אשר יעלה בדינו לדלות מהים הגדול הזה, שהיה מלא תורה ויראת ה', מידות קדושות ונשגבות, ומעשים טובים עד להפליא. אולי יועילו הפרטים, לרומם נפש כל הוגה בם, כאשר הועילה תמיד הפגישה של אותו צדיק ז"ל לכל מי שזכה לזה, ואולי נוכל לקחת לנו על כל פנים ציור קצר מתוכן סגולת הנשמה העדינה הזאת, אשר נתגלתה באלה החזיונות".

כך הוא סדר הדברים, ככל שהאדם דבק יותר במקור החיים, כך חיינו מקבלים יותר את ערכם ומשקלם, וכך הוא בעצמו מאיר בתוכו הופעת חיים נכבדה וחשובה, ומגלה בחייו את מי שכולם מבקשים קרבתו.

יד. שותפים ביצירת העולם

בין כל הדברים שנקראו חיים מצאנו בחז"ל שגם המלאכה נקראה חיים. כך מצוי בגמרא וכך גם אומרים חכמים במדרש, וז"ל: "ראה חיים עם אישה אשר אהבת. אמר רבי משום עדה קדושה – קנה לך אומנות עם התורה"¹¹⁷. כלומר התורה נמשלה לאישה¹¹⁸, והאומנות לחיים. כמו כן מצאנו כמה חז"ל שיבחו את המלאכה: "אהוב את המלאכה"¹¹⁹, "בוא וראה

¹¹⁴ "החרש והמסגר אלף חרש – שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין, מסגר – כיוון שסוגרין שוב אינן פותחין" גיטין דף פח א. וכן: "כתוב 'הגלה את כל ירושלים ואת כל השרים ואת כל גיבורי החיל עשרת אלפים גולה וכל החרש והמסגר ולא נשאר זולת דלת עם הארץ'. וכי מה גבורה יש בבני אדם ההולכים בגולה אלא אלו גיבורי תורה שכך נאמר בה 'על כן יאמר בספר מלחמות ה' / ומתוכן החרש והמסגר. חרש שבשעה שאחד מהן מדבר נעשו הכל כחרשין, מסגר כיוון שאחד מהן סוגר דברי טומאה וטהרה או איסור והתר אין בעולם שיכול לפתוח לטהר ולהתיר, לקיים מה שנאמר 'ונתתי מפתח בית דוד על שכמו ופתח ואין סוגר וסוגר ואין פותח' " מדרש תנחומא נח פרק ג.

¹¹⁵ בראשית כח י.

¹¹⁶ אדר היקר עמי כב.

¹¹⁷ מדרש זוטא קהלת פרשה ט.

¹¹⁸ "ומנין לתורה שהיא משולה לאישה שנאמר (משלי יח) מצא אישה מצא טוב ויפק רצון מה', וכיוון שלומד את התורה הרי זה מביא טובה לעולם ויכול הוא לבקש רחמים ולהתפלל לפני הקב"ה ויפקק את הרקיע ויביא מטר לעולם לכך נאמר ויפק רצון מה'" תנא דבי אליהו רבה פרק יח.

כמה גדול כוח של מלאכה...¹²⁰ "כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון"¹²¹. ואנו נשאל – במה גדול כל כך כוחה של המלאכה עד שהיא נקראה חיים?

התשובה היא כי גם במלאכה וביצירה אנו הולכים בדרכי ה'. שהנה, בין כל הדרכים שהקב"ה מתגלה אלינו בהן, הוא מתגלה גם כמי שיצר את הכל, 'יוצר בראשית'. הקב"ה, באהבתו הגדולה אלינו, רצה שגם אנו נזכה להידמות אליו ולהיות שותפים ביצירה הא-להית הזאת, ביצירת שמים וארץ, שגם אנו נוסף ליופי הבריאה, לשכלולה ולפיתוחה. הן במישור הרוחני, אשר עם ישראל בא 'לתקן עולם' במלכות ש-די', ותלמידי חכמים נקראו בונים, והן במישור הגשמי, ביצירה ובמלאכה¹²². משום כך הוא ברא את העולם באופן ש"כל מה שנברא בששת ימי בראשית צריכין עשייה כגון החרדל צריך למתוק, התורמוסים צריך למתוק, החיטין צריכין להיטחן..."¹²³. כלומר, הקב"ה לא ברא את העולם מוכן לגמרי לשימוש האדם. איננו מוצאים לחם הגדל על העצים. מה שגדל הוא החיטה הצריכה טחינה. אך מדוע? הרי הקב"ה מגדל את החיטה כדי שיהיה לחם¹²⁴, אז למה לא 'יוצא לחם מן הארץ'!?

אלא שהקב"ה רצה שהאדם יזכה להדמות אליו בתפקיד החשוב והמכובד הזה. משום כך הוא ברא את העולם בצורה שצריכה השלמה והאדם יבוא וישלים את היצירה ובכך יהיה דומה ליוצר בראשית¹²⁵. הקב"ה לא הגיש לנו את החוקים של החומר על מגש של כסף על מנת ליצור מצב בו האדם יחשוף אותם וישכלל את הבריאה. כמובן, יש יצירות גדולות ויש יצירות קטנות, יש שכלול רוחני ויש שכלול גשמי. ככל שהיצירה מוסיפה יותר תיקון בעולם, כך האדם שיצרה הולך יותר בדרכי ה' ומתמלא יותר בברכה וחיים ממקור החיים.

אין סוף ואין קץ לתועלת, לתיקון ולברכה שהקב"ה מביא לעולם, וכן מי שיאחז בקצות דרכיו, להוסיף גם הוא טובה ותועלת בעולם, הרי הוא הולך בדרכי ה', נקשר למקור החיים ומתוך כך מתמלא בטעם ומשמעות לחיים. זו עומק הסיבה לאושר והשמחה, החשק והמרץ המציפים את האדם בשעה שהוא עסוק במלאכה או יצירה האהובה עליו.

ונדע נא – ככל שנביט על מלאכתנו ממבט זה¹²⁶, וככל שנכווין ונראה את היופי והמשמעות הזאת שיש במעשה דינו, כן תתווסף אצלנו ברכת החיים ויתעמק הקשר למקור החיים. ויועיל הדבר גם לעשות אותנו יותר טובים כמו ה' הטוב, כי נעורר אצלנו את המודעות על המעשים הטובים והחיוביים שעושים אנו מידי יום ביומו¹²⁷.

נתבונן נא על סיבת האושר והשמחה שממלאים את לבנו כשאנו עוסקים במלאכה האהובה ויצירה נאה. נשכיל מכאן מה טובה היא קרבת א-להים, עד כמה נעימה היא, ממלאת את חיינו בחשק, רצון וטעם נפלא לחיים. נתעורר מתוך כך

119 אבות א.י.

120 בבא קמא עט ב.

121 אבות ב.ב.

122 "התכלית של כל אומה, היא חלקה המיוחד לה בהשלמת השכלול של עולם המעשה. כי במעשה בראשית נאמר: 'אשר ברא א-להים לעשות', ופרשו חז"ל: לתקן ולשכלל, החרדל צריכין למתק, והוא משל קל, מורה אל כל הנמצאים והכוחות הטבעיים שהם משתכללים על ידי הנסיונות והמדעים שהולכים ומתרחבים, להועיל למצב הישוב המדיני, ועולים במעלות בכל דור ודור על ידי חכמי עם ועם, כפי אשר הוכן זה מראשית הבריאה, מהקורא הדורות מראש יתברך שמו, שיצא כל דבר ועניין מועיל בזמנו ודורו... אמנם חלק השכלול המיוחד לישראל הוא לדעת את השם יתברך, ולתקן עולם במלכותו ית', השכלול הרוחני של העולם, וזוהי תכלית האומה בכללה" מדבר שור דרוש הארבעה עשר.

123 מדרש רבה בראשית פרשה יא פסקה ו.

124 ראה נספחים, נספח ח, הסתכלות על העניין הנ"ל מתוך הגדרים ההלכתיים של הלחם, דיני ברכות הנהנין והפרשת חלה.

125 עיין מהר"ל תפארת ישראל פ"ב.

126 ולשם כך נדרשת העמקת מבט והתבוננות, כדי לזכך יותר ויותר את המטרות. ודאי שאין פסול במלאכה לשם פרנסה. דבר גדול הוא. אך גם במטרה זו אפשר להעמיק, להכיר ולהתמלא בערך הגדול שיש בעצם המלאכה ובעצם הבאת הפרנסה הביתה. הקישור לשם ה' ודרכיו, המודעות לעובדת היותנו הולכים בדרכיו, משכללים את היצירה ומתנהגים בדרך ה' של "הזן את העולם כולו בטובו" – מחוללים מהפך ושינוי גדול בנפש האדם ומביאים אותו לברכה הנפלאה של "יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך".

127 ובעניין זה יש מקום לצטט מדברי הרב בעניין המלאכה: "דבר פשוט הוא שהצדיק עושה כל מעשיו בקדושה, וכל פעולותיו הגשמיות עולות הן לתיקונו של עולם, וזאת היא אהבת המלאכה (כלומר האהבה נובעת מעניין פנימי ועמוק, מתוך הסתכלות שהמלאכה היא שותפות בתיקון העולם), שכל כך שגבה מעלתה מצד עצמה ושניתנה ברית כמו שתורה ניתנה בברית. ומעתה אין ספק שתיקון עולם מלא והתרחבות אור הקודש נמצא באמת בכל מלאכה: כל תנועה שמצלת (כלומר מציחה) איזה חלק מן ההוויה מן שליטת התוהו – דבר גדול וכללי יש כאן" אורות עמי' סז ע"ש.

לדרישת א-להים¹²⁸, לבקש להוסיף ולהרבות את נוכחותו בקרבנו בכל הדרכים הקדושות והיקרות שמאירות את אורו בתוכנו – דרכי התורה והמצוות כולן.

טו. הכל נמדד לפי האמונה

כל מה שלמדנו עד עכשיו בא כדי לסייע לנו להבין את שפתחנו בו בהתחלה – מרכזיות האמונה. פתחנו בגמרא האומרת שהאמונה היא עיקר הכל, ובמשך דברינו ביקשנו להעמיק יסוד זה בלבבותינו. הכרת ערכו של עיקר ושורש זה חשובה מאוד, כי היא אבן יסוד של כל עבודת ה'.

הנה, יש מצוות רבות ועניינים קדושים וחשובים רבים, ואף על פי כן משה רבנו ממקד את המבט אל נקודת השורש באומרו: "ועתה ישראל מה ה' א-להיך שואל מעמך"¹²⁹. נקודת השורש מוכרחת לקבל אצלנו משקל רב ותשומת לב, לפי שהיא צריכה להיות המבוקש הפנימי בכל פעולותינו, בבחינת "**אחת שאלתי**"¹³⁰, ולעיתים, מתוך ההשתקעות הרבה בפעולות ובפרטים, היא עלולה להישכח. האמונה, שורש הערכים כולם, היא הנותנת את **המשקל הנכון** בין הערכים כולם. היא קו המידה ואבן הבוחן של הכל, המעמידה כל דבר במקומו לפי ערכו ומרכזיותו. וכידוע, הצבת כל דבר במקומו הראוי לו היא מלאכה נכבדה מאוד, ושמה היא עיקר מלאכת הקודש, המסורה לאנשי דעת מביני לב.

אם כן, נחזור להביט על יסוד האמונה מתוך כל מה שלמדנו:

ראינו שהיא הלב והשורש של הכל ובלעדיה הכל איננו שווה כלום. האמונה, שהיא הקשר לה', היא החיים שלנו. בלי הקשר הזה, קשר החיים עם ריבונו של עולם, אנו חסרי כל, ועם הקשר הזה יש לנו הכל. כל הבריאה כולה, כל התורה, כל המידות הטובות, הכל הכל בא בעבור הקשר הזה. מפני שאל ה' איננו יכולים לעלות, ועל כן אנו פוגשים אותו ומתחברים אליו מתוך החיים, מתוך התורה וישראל, מתוך הבריאה, מתוך ההיסטוריה ומתוך ההליכה בדרכיו. אם אדם שוכח את יסוד האמונה, מסב פניו מעניין הקשר לה', הוא מוציא את הלב של הכל, וממילא אין ערך לשום דבר.

כל הדברים נערכים ונמדדים לפי האמונה. כלומר – כל הדבר שיש בו יותר ויותר את הסגולה להיות מוסיף אמונה, מוסיף אהבת ה', מתברר אותנו לריבונו של עולם, ממלא אותנו בחיים א-להיים – כך הוא חשוב יותר ומרכזי יותר. היות שהחיים הא-להיים מתגלים בו במידה רבה, אנו פוגשים את ריבונו של עולם בו בצורה עמוקה ומקיפה. לכן התורה יקרה לאין ערוך משאר החכמות, כי היא כולה קודש, גילוי של הקב"ה. כמו כן ישראל נבדלים משאר האומות, "והייתם לי סגולה מכל העמים"¹³¹, "ממלכת כוהנים וגוי קדוש"¹³², "אשר בחר בנו מכל העמים"¹³³. "הקב"ה נקרא ליבן של ישראל"¹³⁴, הוא מתגלה ושורה בקרבנו. וכמו ישראל באומות, כך ארץ ישראל בארצות. היא נתקדשה מכל הארצות, היא

¹²⁸ ויש להעיר, בעצם דרישת א-להים יש הכל. עצם הדרישה היא הממלאת בכל טוב ובכל שפע. על זה אמר הכתוב: "כה אמר ה' לבית ישראל: דרשוני וחייו" (עמוס ה ד). בעצם הדרישה הננו מתמלאים בחיים א-להיים. ובעניין זה כותב הרב זצ"ל: "דרשתי את ה' ועניי ומכל מגורתי הצילני" – עצמותה של דרישת ה', המביאה את האדם להשגה הטהורה באמיתת ה' יתברך, כל אחד כפי מדרגתו, זאת היא בעצמה הענייה היותר גדולה על כל מבוקש. כי החיסרון של כל מה שיש במציאות, הוא באמת רק חסרון הכרת האמת העליונה, וכל המגורות והפחדים, שהם באים מאי הבטחה של הקיום העצמי באמיתותו, הכל בא מתוך הכחות של דעת האמת הא-להית בטהרתה. ונמצא שהמגור והרעה אין להם מקום כי אם בהיעדר ההכרה האמיתית בשלמות הקדושה הא-להית העליונה, וכל מה שהאדם מפנה יותר את לבו לדרישת ה', כל מצוקותיו הולכות ממנו, וכל משאלותיו מתמלאות. המילוי הפנימי הזה, המרומם את האדם מכל מגור ופחד, הוא מתבלט גם כן בהרבה פעמים במילוי המבוקש לפי הציור המוגבל, אשר העולם החיצון תופש אותו. אבל זהו רק צל צלו של מילוי המבוקש, אבל עיקרו הוא מרכז בעצמותה של דרישת ה' והופעת האורה הא-להית הבאה עקב הדרישה, המבטיחה את עצמותו של האדם, את עושרו הפנימי, ואת קיומו הנשגב. דרשתי את ה' ועניי, ומכל מגורתי הצילני" עולת ראייה ב עמי סב-טג.

¹²⁹ דברים י יב.

¹³⁰ תהילים כו ד.

¹³¹ שמות יט ה.

¹³² שם שם ו.

¹³³ מתוך ברכת התורה.

¹³⁴ על פי מדרש רבה איכה פתיחתא פסקה טו.

ארץ חיים, "אתהלך לפני ה' בארצות החיים" – זו ארץ ישראל¹³⁵. ארץ שאפילו ההליכה בה ממלאת אותנו חיים א-להיים. "כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא"¹³⁶.

חשוב לדעת שגם בתוך הקודש יש הדרגה – יש ישראלים, ולמעלה מהם – לויים, ולמעלה מהם – כוהנים. כמו כן, בבית המקדש יש ההיכל, ולמעלה ממנו – קודש הקודשים, ולמעלה מכך – מעל הכפורת. וכן על זה הדרך יש מדרגות בתורה, מדרגות במועדי השנה ובכל דבר שבקדושה.

כך היא המידה – ככל שהדבר מלא בחיים א-להיים יותר כך הוא חשוב יותר וקדוש יותר. וכפי שאנו מוצאים במשנה שיש 'קודש חמור' ויש 'קודש קל'¹³⁷.

ברצוננו לגעת מעט בביאור עניינה של ארץ ישראל ולהסמיכו לעניין האמונה שלמדנו כעת. שהנה, דווקא מתוך הדגשת עניין האמונה והשבתו אל ליבנו, שהוא היסוד הנותן לכל דבר את ערכו הראוי לו לפי מדרגתו, יפתח הפתח להבין מעט את ערכה האמיתי של ארץ ישראל (הצריך חיזוק), וממילא – את הערך של שיבת עם ישראל לארצו, של בניין הארץ וההתיישבות בה ושל מדרגת תורתה של ארץ ישראל אשר "אין תורה כתורת ארץ ישראל"¹³⁸.

¹³⁵ מדרש תהלים מזמור נו.

¹³⁶ בתי מדרשות חלק ב, ליקוטי מדרשים מכתב יד, פרשת לך לך.

¹³⁷ "כיצד מבדילין – המבדיל בין קודש לקודש, ר' דוסא אומר בין קודש חמור לקודש קל" חולין פרק א משנה ז.

¹³⁸ "וזהב הארץ היא טוב – מלמד שאין תורה כתורת א"י ולא חכמה כחכמת א"י" מדרש רבה בראשית פרשה טז פסקה ד.